

З історії розвитку гуманітарної освіти в гімназіях Австрії

Гуманітарна освіта являє собою систему різних елементів відмінних за структурою та характером розвитку. Головною особливістю складових елементів гуманітарної освіти є їх дослідження історичного, культурного, правового, психологічного, морального та релігійного просторів життя людини. Цікавим є те, що, історично дані простори розвивалися нерівномірно. Кожна окрема епоха характеризується актуалізацією певної наукової галузі, яка у свій визначений час виконувала провідну роль.

Зазначимо, що формування складових гуманітарної освіти сучасної Австрії у єдину систему відбувалося протягом багатьох століть. Наприклад, початок правління династії Габсбургів (1273 р), Австрійська імперія (1804 р.), створення Австро-Угорської монархії (1867 р.). Отже, становлення гуманітарної освіти слід розглядати з урахуванням історичних етапів розвитку австрійської держави.

Еволюція гуманітарного знання в різні епохи розвитку цивілізації стала предметом наукової уваги зарубіжних та вітчизняних учених, таких як Кравець А., Пфайфер Л., Енгельбрехт Е. та ін.[4], [6], [2,3]. Їх дослідження спрямовувалися на розвиток гуманітарної культури та на гуманітаризацію освіти в цілому.

Значна роль у дослідженні особливостей розвитку гуманітарної освіти належить американському вченому Р.Хатчинсу, який вважав, що гуманітарна освіта базується на неперевершеній майстерності людства (на особистих досягненнях та суспільному надбанні)[6].

Гуманітарна освіта в гімназіях Австрії є важливою частиною змісту освіти. Маючи світоглядний характер, така освіта орієнтується на соціальний та

духовний розвиток особистості. Гуманітарна освіта пропонує знання, яке формує загальне сприйняття картини світу; розвиває здібності аналізувати сучасний стан подій в суспільстві, а також виявляти повагу до себе та оточуючого середовища. Тому важливого значення набуває аналіз світового розвитку гуманітарної освіти, який сприятиме оновленню змісту вітчизняної гуманітарної освіти та надасть можливість використання позитивного досвіду в організації навчально-виховного процесу в Україні.

Метою статті є аналіз розвитку гуманітарної освіти в гімназіях Австрії.

Гуманітарна освіта як в Австрії, так і в інших країнах світу ґрунтується на сукупності різних наук та різних способів пізнання дійсності. Традиційно, дана освіта визначає загальнокультурний рівень особистості, сприяє розвитку індивідуальних якостей та творчого потенціалу дитини. Гуманітарна освіта детермінує гармонійний розвиток особистості, зумовлений її віковими та психологічними особливостями.

Головною особливістю гуманітарної освіти є її здатність до прогнозування майбутнього дитини. Мета даної освіти полягає у розкритті внутрішнього світу дитини, у розширенні кругозору та збагаченні знаннями про історію та культуру людства загалом.

Протягом довгого часу відбувалася трансформація гуманітарної освіти, яка видозмінювалася та здобувала нові орієнтири у перехідні періоди розвитку цивілізації. Тому, своєрідністю гуманітарної освіти можемо вважати поєднання накопиченого досвіду різних історичних епох.

Передусім, нам необхідно розглянути значення терміну „гуманітарний”. Це надасть можливість визначити просторовість наукової сфери, яку з часом називатимуть гуманітарною.

Отже, слово „гуманітарний” має латинське походження (від лат. *humanitas* – людська природа) і означає людяність (мається на увазі людяність не тільки до співіснування, а й її прояв у суспільних сферах діяльності).

Згідно з трактуванням словнику С. Ожегова, „гуманітарний” співвідноситься із особистістю [8, с. 144]. Зазначимо також, що цим терміном

позначаються права та інтереси людини. Поняття „гуманітарний” репрезентує взаємовідношення суспільства, культури та історії народу [8, с. 144].

У німецькій мові наводиться така дефініція слова „гуманітарний” - „geisteswissenschaftlich”. Етимологія цього слова дозволяє виокремити такі складники: „geist” - дух, душа, розум та „wissenschaftlich” - науковий. Отже, „гуманітарний” має пряме відношення до душі людини, її духовного та наукового життя. Похідним словом у німецькій мові є „geisteswissenschaften” і роз’яснюємо це як термін „гуманітарні науки” [10].

З англійської мови термін „гуманітарні науки” існує у двох, деякою мірою, відмінних поняттях: „the liberal arts” та the „humanities”. Перший термін походить від англійського слова ‘liberal’, яке перекладається як вільний, рясний, великодушний. Другий утворився від слова „humanity”, що означає гуманність, людяність та людинолюбство [9].

Ці два терміни є синонімічними. Різниця полягає у тому, що „humanities” передбачає вивчення літератури та класичних мов, а „the liberal arts”, або „the arts” визначають більш широку сферу гуманітарного знання (правознавство, психологія, археологія та ін.).

Так, термін „гуманітарний” уособлює різновид інтелектуальної, творчої та професійної діяльності людини, спрямований на внутрішній світ особистості, на формування світогляду та цінностей культури в суспільстві.

Доцільно звернути увагу на те, що слово „гуманітарний” має багатоаспектне значення, яке демонструє зв’язок з суспільством. Суспільство та культура, у свою чергу, пов’язані із таким поняттям як ‘людяність’.

Наголосимо на тому, що „людяність”, „гуманітарний” та доречно додати поняття „гуманізм”, мають спільне походження. Спільнокореневе слово трьох понять походить від лат. „homo sapiens”, що у перекладі означає людина розумна [8, с.865].

Особлива роль на даному дослідженні приділяється змісту поняття „гуманізм” (від лат. humanus - людський), який визнає людину як особистість, зважає її свободу вибору та прояв творчих здібностей.

Відзначимо, що термін „гуманізм” з’явився в Європі в епоху Відродження (XIV-XVI ст.) і представляв собою культурну течію свого часу. Гуманізм став світоглядом, який виступав за надання людині індивідуальності та можливостей для саморозвитку [5]. Представники даної епохи визначали гуманізм як окремий вид розумової діяльності, спроможний сформувати нове мислення людини незалежно від впливу церкви.

Велике значення в епоху Відродження надавалося вивченню філологічних наук, таких як риторика, граматики, поезія, етика та філософія. Специфічною рисою для гуманітарної освіти епохи Відродження є введення грецької мови у третьому класі гімназій на території сучасної Австрії. Мотивом для впровадження даної мови послужила зацікавленість європейського суспільства літературним надбанням античності [5]. А як ми знаємо, антична література створювалася переважно грецькою мовою, тому аналіз матеріалу вимагав знання саме тієї мови.

Предметом викладання вищезгаданих дисциплін є духовна діяльність людства, яка відтворювалася через літературні твори, філософські концепції та мистецтво. У центрі даних дисциплін знаходиться людина, її культурні цінності та релігійні переконання. Таким чином, вимальовується певна предметна галузь, яка зосереджується на духовному розвитку людини і має здатність формувати певний тип світогляду. З часом представників даних дисциплін почали називати „гуманітаріями”[5].

Гуманітарна освіта епохи Відродження сконцентрувала увагу на вивченні мов, вмінні складати вірші (різними мовами); правильно аналізувати філософські концепції та орієнтуватися у суспільних подіях.

Упродовж XVII століття система освіти на території Австрії за часів Габсбургської монархії, намагалася уникнути натиску церкви та перейти під опіку держави. Середньовічні монастирські школи пропонували церковну освіту, в яких навчання здійснювалося латинською мовою. Основними предметами вважалися латинська граматики, риторика, арифметика, геометрія, астрономія, Закон Божий, логіка та етика [2, с. 134].

Слід зауважити, що більшість монастирських шкіл початку XVII століття мали гуманітарну спрямованість. Даний факт виявлявся у наявності певної кількості гуманітарних дисциплін. Домінуюча роль належала вивченню латинської граматики та богослов'я.

Австрійська держава другої половини XVII - початку XVIII століття зазнала істотних змін у загальній системі освіти. По-перше, це перейменування латинських шкіл у гімназії. Причиною, що спонукала до нововведення, стало визнання навчальної програми латинської школи обмеженою, яка виявлялася у навчальній меті школи та її вузькій спеціалізації. По-друге, виникала потреба у вивченні рідної мови та літератури, результатом чого стало запровадження німецької мови та літератури до переліку основних дисциплін [2, с. 135].

Але, виходячи з того, що все ще відчувався вплив церкви на освіту, латинська мова залишалася провідною, хоч поступово втрачала свою актуальність і переходила до групи стародавніх мов.

Отже, гуманітарна освіта в гімназіях тогочасної Австрії представлялася такими основними гуманітарними дисциплінами, як Закон Божий, латинська, грецька та німецька мови, література та філософія. У деяких гімназіях, які відносилися до університетів, викладали юриспруденцію та медицину [2, с. 135]. Необхідно додати, що разом із гуманітарними науками вивчали арифметику, астрономію та етику.

Різноманітність дисциплін в гімназіях надавала дитині певне уявлення про оточуючий світ, навчала спостерігати, розуміти історичні тенденції та сучасність. Так, завдання гуманітарної освіти у період XVII - XVIII століття спрямовувалося на виявлення здібностей у дітей до вивчення на пам'ять творів, опанування мовами та аналізу філософських ідей середньовіччя.

Характерною рисою суспільства того часу було прагнення відійти від традиційних та застарілих норм в освіті. В основу переосмислення традиційної моделі навчання покладено трансформаційні процеси в європейській економіці та потребу в освічених фахівцях.

Просвітницькі ідеї XVIII століття спричинили до демократичного розуміння світу; гуманітарна освіта, у зв'язку з цим, розвивалася під впливом політичних переконань та індустріалізації суспільства епохи Просвітництва. Культурне та політичне життя країни зумовлювало інтерес соціуму до літератури (з'являються нові літературні жанри такі, як сентименталізм та класицизм), історії та живопису [5].

Відзначимо, що гуманітарна освіта Австрійської держави наприкінці XVIII століття збагатилася з появою естетичного руху „Sturm und Drang” („Буря та натиск”). Філософське підґрунтя такого руху складали ідеї гуманізму та рівноправності людей. Естетичні переконання руху обумовили зміни у світогляді людей та вносили нові ідеї у культурне життя суспільства [1].

Основна мета естетичного руху спрямовувалася на оновлення культурних цінностей та зміну ідеалів у соціумі. Естетичні ідеї доповнювали гуманітарну освіту, проектували нові напрямки її розвитку та надавали чуттєвість у сприйнятті фактів та явищ літератури, музики та живопису.

У навчально-виховному процесі в гімназіях Австрії XVIII століття до основного переліку гуманітарних дисциплін було додано історію. Втім, ще не існувало чіткого розмежування деяких дисциплін; тому, викладання історії в гімназіях поєднували із географією, літературою та філософією [2, с.500]. З часом, вже в XIX столітті, історію в австрійських гімназіях виокремлюють і розділяють на всесвітню та давню.

На думку В. Дільтея, розвиток змісту гуманітарної освіти здійснюється не тільки на історичній основі, а й співвідноситься з такими дисциплінами, як психологія, філологія, мистецтвознавство та релігієзнавство [7].

Згідно з його теорією, гуманітарне знання має вразливий характер, сутність якого впливає з різноманітних аспектів людської діяльності. Сфера гуманітарного знання має здатність видозмінюватися залежно від переходу пізнавальної уваги на різні об'єкти дослідження. Гуманітарність знання, за В. Дільтеєм, залежить від того хто пізнає та що пізнає [7].

Гуманітарна освіта окреслює певну галузь знання, яка орієнтується на виявлення здібностей у людини аналізувати та розуміти події у житті. Розуміння різних за своєю природою подій складає психологічну основу гуманітарного знання.

Фундаментом гуманітарної освіти у будь-який історичний період є взаємозв'язок громадської діяльності людини із культурно-історичними процесами соціуму. Сукупність суспільно-історичних знань представляє дійсність, яку треба вивчати. Отже, гуманітарна освіта є освітою, яка розглядає життєвий досвід людини в цілісності з історичними та політичними процесами в суспільстві.

Століттями гуманітарна освіта накопичувала знання, яке згодом віддзеркалювалася в сутності та напрямках навчально-виховного процесу в австрійських гімназіях. Ці напрямки з часом змінювалися відповідно до потреб держави, міжнародного співробітництва та міжнародного ринку праці.

Сьогодні ми можемо стверджувати, що варіативність напрямків гуманітарної освіти залежить від традицій, історії та культури країни. Так, в австрійських гімназіях, як і в гімназіях України існують історичний, культурологічний, правознавчий, економічний, філологічний, лінгвістичний, психологічний, літературознавчий та мистецтвознавчий напрямки [4].

Відмінною рисою є те, що в австрійських гімназіях існує релігієзнавчий напрямок навчання. У вітчизняних гімназіях ми можемо побачити елементи релігієзнавства тільки у викладанні історії України, українознавства та всесвітньої історії.

Метою даних гуманітарних напрямків в системі гімназійної освіти є навчити дитину реалізовувати розумові та творчі здібності, допомогти знайти відповіді на важливі питання та засвоїти культурні цінності в житті.

Отже, важливу роль у розвитку гуманітарного знання в різні епохи людства відігравали ідеї світовідчуження, світорозуміння та світобачення особистості.

Основу гуманітарної освіти завжди складала історичність. Аналіз історичних подій, через які проходить розвиток людства, надає змогу простежити тенденції розвитку гуманітарної освіти від самої першої спроби виокремити гуманітарні науки у єдину сферу пізнання [6].

Таким чином, еволюція австрійської гуманітарної освіти відображає загальний розвиток країни. Умовно становлення гуманітарної освіти можемо розподілити на декілька етапів:

- 1). освіта у добу Середньовіччя (заснування першого університету у Відні, який був центром науки та освіти протягом декількох століть);
- 2). розвиток освіти під впливом релігійних переконань католицької церкви;
- 3). освіта за часів організації державних середніх навчальних закладів XVIII ст.;
- 4). освіта XIX ст. (в умовах індустріалізації суспільства);
- 5). освіта XX ст.

Отже, головною особливістю гуманітарної освіти сучасної Австрії є спрямованість її розвитку у двох напрямках. По-перше, це історико-культурна зумовленість розвитку гуманітарної освіти. Значущі історичні події (наприклад, епоха Відродження, внутрішні реформи за часів правління Марії Терези, створення Австро-Угорської монархії, Перша світова війна та ін.) визначали зміни в загальній системі освіти Австрії. Особливого значення набуває той факт, що всі суспільно-політичні трансформації визначали та формували сучасні форми та напрямки навчального процесу. По-друге, це вплив соціально-економічного розвитку Австрії на зміни в системі освіти країни. Розвиток виробництва в різні часи зумовлював попит на окремі професії, а це, у свою чергу, визначало необхідність в організації нових фахових напрямків навчання. Тому, можемо сказати, що гуманітарна освіта в гімназіях Австрії суттєво впливає на професійне самовизначення учнів. Доводом виступає різноманіття типів навчальних закладів в Австрії, які надають гуманітарну освіту підростаючому поколінню.

Список використаних джерел та літератури

1. Белявіна Н. Д. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newacropolis.org.ua/ua/study/conference/?thesis=3665>.
2. Engelbrecht H. Geschichte des österreichischen Bildungswesens. – Wien, 1988. – Band 2. – S. 134-137.
3. Engelbrecht H. Geschichte des österreichischen Bildungswesens. – Wien, 1988. – Band 5. – S. 501-505.
4. Bildungsentwicklung in Österreich 2004 - 2007 [Elektronische Quelle]. – Zugang: http://www.bmukk.gv.at/medienpool/17146/bildungsentwicklung_07.pdf
5. Кравец А.С. Гуманизация и гуманитаризация высшего образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/educ/2000/01/p30-37.pdf>.
6. Hutchins R. Liberal education [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.thegreatideas.org/libeducation.html>.
7. Pfeiffer K. L. Culture and The Humanities [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.pum.umontreal.ca/revues/surfaces/vol4/pfeiffer.html>.
8. Ожегов С.И. Словарь русского языка / Под ред. И. К. Сазонова, Л.Н. Комарова. – М.: Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1963. – 900 с.
9. Англо-український словник / Уклад. М.І. Балла. – К.: „Освіта”, 1996. – Т. 1. – С. 669.
10. Немецко-русский словарь / Сост. Э.Л. Рымашевская. – М.: „Русский язык”, 1992. – С. 935.

Денічева О.І. З історії розвитку гуманітарної освіти в гімназіях Австрії.

У статті розглянуто історичні передумови формування гуманітарної освіти у єдину систему. Проаналізовано напрямки розвитку гуманітарної освіти у залежності з історико-культурними трансформаціями суспільства XIV-XIX століть. Показано етапи становлення гуманітарної освіти Австрії.

Ключові слова: гуманітарна освіта, розвиток, гімназія, система, взаємозв'язок.

Деничева О.И. История развития гуманитарного образования в гимназиях Австрии.

В статье рассмотрены исторические предпосылки формирования гуманитарного образования в единую систему. Проанализированы направления развития гуманитарного образования в зависимости с историко-культурными трансформациями общества XIV-XIX веков. Показаны этапы становления гуманитарного образования Австрии.

Ключевые слова: гуманитарное образование, развитие, гимназия, система, взаимосвязь.

Denicheva O.I. The History of the Gymnasium Liberal education development in Austria.

The article deals with the historical prerequisites of Liberal education formation into a single system. The courses of Liberal education development according to the historical-cultural transformation of the society in XIV-XIX centuries are analysed. The stages of Liberal education formation in Austria are shown.

Key words: liberal education, development, gymnasium, system, correlation.